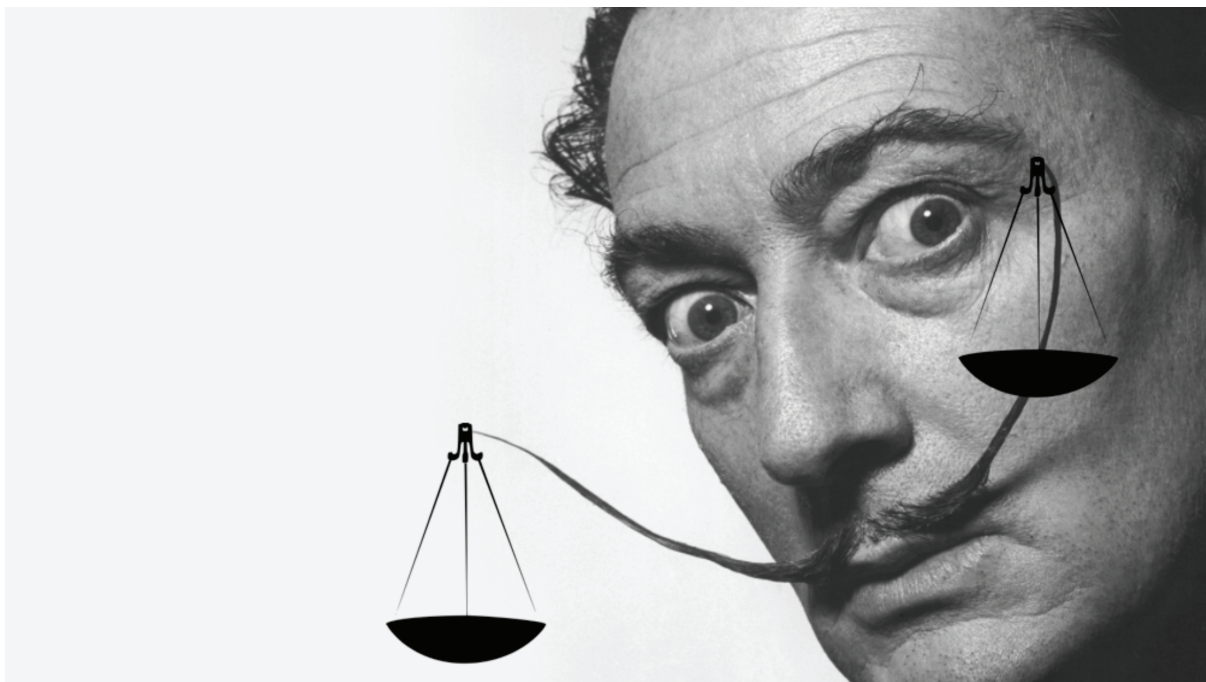

Η Ομάδα Δίκαιο και Τέχνη

Βίβιαν Στεργίου

Συγγραφέας, Υπ. Διδάκτωρ Αστικού Δικαίου, Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

I. Μέλλοντα

«Τα πανεπιστήμια διδάσκουν αυτό που οι φοιτητές δεν θα μάθουν αλλού και σε άλλες περιόδους της ζωής τους», γράφει ο Timothy Snyder, αναφερόμενος στο ιδανικό μιας μη προβλέψιμης ζωής (Snyder, *Περί ελευθερίας*). Πώς μπορεί να χαράξει κανείς μια πορεία που να μην είναι απολύτως χαρτογραφημένη από πριν, οριακά υπαγορευμένη από τους αλγορίθμους, την οικονομική αναγκαιότητα και τις προσδοκίες που έχουν οι άλλοι από εμάς; Πώς μπορεί να ζήσει κανείς ζωή γεμάτη μέλλοντα;

Ο Snyder υποστηρίζει πως προκειμένου να φανταστούμε το μέλλον σαν μια πόρτα ανοιχτή χρειαζόμαστε τη γνώση των εμπειριών των άλλων, τη μελέτη της ιστορίας, τις ανθρωπιστικές σπουδές, την τέχνη, την επαφή με άλλα σώματα. «Δεν έχουμε ζήσει ποτέ αρκετά», λέει η Martha Nussbaum πατώντας στον Αριστοτέλη, «χωρίς τη μυθοπλασία, οι εμπειρίες μας παρα-είναι περιορισμένες και τοπικές. Η λογοτεχνία τις επεκτείνει, κάνοντάς μας να στοχαζόμαστε και να νιώθουμε όσα κατά τ' άλλα θα ήταν πολύ μακρινά για να τα νιώθουμε».

Στην συλλογή δοκιμίων της *Περί έρωτος* η Martha Nussbaum συντάσσει μια σειρά ανεπίδοτων ερωτικών επιστολών προς τα λογοτεχνικά της είδωλα, τον Όμηρο και τον Προυστ, τον Χένρι Τζέιμς και τον Ευριπίδη. «Ολόκληρη η ζωή», γράφει, «είναι μια διαδικασία ερμηνείας, κάθε πράξη απαιτεί τη θέαση του κόσμου ως κάτι. Υπ' αυτήν την έννοια, λοιπόν, καμία ζωή δεν είναι ακατέργαστη και υπό μια έννοια σε όλη μας τη ζωή δημιουργούμε μυθοπλασίες. [...] Η λογοτεχνία δεν αποτελεί απλώς μια οριζόντια επέκταση της ζωής η οποία φέρνει τον αναγνώστη σε επαφή με συμβάντα ή τόπους ή πρόσωπα ή προβλήματα που ειδάλλως δεν θα συναντούσε, αλλά συνάμα μια ούτως ειπείν κάθετη επέκταση της ζωής, η οποία προσφέρει στον αναγνώστη εμπειρίες βαθύτερες, οξύτερες, ακριβέστερες από εκείνες που σε μεγάλο βαθμό λαμβάνουν χώρα στη ζωή».

Η αλήθεια είναι πως μόνο μια φιλόσοφος θα τολμούσε να υπαινιχθεί πως η ζωή ακριβολογεί άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο. Χαοτική και ασύντακτη, η ζωή κάνει το έργο της ερμηνείας της διαρκή, κοπιώδη αγώνα. Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για τη ζωή, γίνονται η ζωή. Το συντακτικό και η γραμματική μας υποδηλώνουν την ικανότητά μας να φανταζόμαστε τη ζωή αλλιώς. Διαβάζουμε προκειμένου να βρούμε τις λέξεις που θα κάνουν τη ζωή υποφερτή ή ακόμη και όμορφη. Προστρέχουμε στις σκοτεινές αίθουσες προκειμένου τα πρόσωπα του δράματος, της όπερας ή της ταινίας να υποφέρουν για λογαριασμό μας, κι εμείς, σε ασφαλείς συνθήκες, να ανασυντάξουμε τις δυνάμεις μας, να κάνουμε «προπόνηση για τη ζωή», και τελικά να βγούμε από την αίθουσα μ' ενισχυμένη ζωτικότητα.

Θα έλεγε κανείς, κι η Nussbaum το έχει πει, πως μια σοβαρή εκπαίδευση δεν γίνεται να μην περιλαμβάνει την επαφή με τα μεγάλα έργα, καθώς και την καλλιέργεια εκείνων των δεξιοτήτων (συγκεντρωμένη προσοχή, διατήρηση της περιέργειας, απόλαυση της αναγνωστικής μόνωσης) που κάνουν τους ανθρώπους ικανούς να δαγκώνουν τον καρπό της γνώσης ξανά και ξανά.

II. Ελευθερίες

Δημιουργεί η Νομική Σχολή ελεύθερα πρόσωπα; Ανθρώπους ικανούς να φαντάζονται και να δημιουργούν τα μέλλοντά τους; Καλλιεργεί την ενσυναίσθηση; Διαβάζοντας τη Martha Nussbaum (που διδάσκει φιλοσοφία του δικαίου στο Σικάγο και αλλού) διάβαζα το έργο μιας λογίας που απολαμβάνει τον Όμηρο και τον Χένρι Τζέιμς, αλλά που κυρίως θεωρεί πως η ενασχόληση με όλ' αυτά (θεούς που μεταμορφώνονται, ήρωες που ναυαγούν) είναι ουσιώδης δραστηριότητα, κάτι που μεγαλώνει και πλουτίζει τη ζωή.

Δεδομένου ότι στη Νομική Αθηνών φοιτούν άνθρωποι που καλούνται να ερμηνεύσουν τη ζωή,

τη δική τους και των άλλων, και να δημιουργήσουν ένα επιχείρημα, έναν νόμο, μια δικανική κρίση ή μια συμβουλή με βάση αυτήν, σε τι βαθμό η σχολή τους εκπαιδεύει στα σωστά συναισθήματα; Αλλά και δεδομένης της τρέχουσας νομικής γλώσσας στις σχολές, της έμφασης του προγράμματος σπουδών σε τρομακτικές λεπτομέρειες και τεχνικότητες, σε τι βαθμό εκπαιδεύει η σχολή ανθρώπους ικανούς να σκέφτονται ελεύθερα και να ενεργούν με δημιουργικό τρόπο; Υπάρχει χώρος για φαντασία σ' ένα μυαλό που μαθαίνει να επιβραβεύεται για τη γνώση του φορολογικού δικαίου και όχι για την ικανότητα να συμπάσχει; Μάλλον ναι. Ωστόσο, δεν μπορούσα να μην σκέφτομαι πως εάν πράγματι το Πανεπιστήμιο είναι ο καιρός να μάθεις πράγματα που δεν θα μάθεις ποτέ άλλοτε στη ζωή, κάτι πάει λάθος με την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων. Γιατί το Πανεπιστήμιο ιεραρχεί τόσο ψηλά τη γνώση της δικονομίας, αλλά εντελώς χαμηλά τη μελέτη της αρχαίας τραγωδίας, τη λογοτεχνία και ό,τι άλλο θα χρειαζόταν ώστε να μη βλέπουμε πολυσχιδείς προσωπικότητες τύπου Nussbaum σαν νοσταλγικές υπομνήσεις μιας εποχής που οι ανθρωπιστικές σπουδές ήταν στιβαρές και ζωντανές κι οι άνθρωποι λιγότερο γραφειοκρατικοποιημένοι, ψευδο«αποτελεσματικούς» και μπανάλ;

III. Τέχνη

Η Ομάδα Δίκαιο και Τέχνη αποτελεί μάλλον τη μοναδική οργανωμένη, ομαδική επαφή φοιτητών της Νομικής Αθήνας με την τέχνη. Αυτό είναι ήδη πολύ λίγο. Καρπός του κόπου των φοιτητών, ορισμένων καθηγητών και της υπεύθυνης της Βιβλιοθήκης, δημιουργεί τις συνθήκες για λίγη σκέψη έξω από την προκατασκευασμένη γνώση του ακαδημαϊκού εγχειριδίου.

Ένα απόγευμα του Νοέμβρη, βρέθηκα στη Σόλωνος, στη Βιβλιοθήκη, για να παρακολουθήσω μια εκδήλωση της Ομάδας Δίκαιο Και Τέχνη – στην οποία συμμετείχα όταν σπούδαζα και σποραδικά έκτοτε. Έβρεχε πάρα πολύ, οι δρόμοι είχαν γίνει ποτάμια, αλλά μέσα στη Βιβλιοθήκη επικρατούσε η γνωστή γαλήνη και οι διοργανωτές ετοιμάζονταν για μια συζήτηση αναφορικά με τα εικαστικά στη φυλακή.

Η αίθουσα στο ισόγειο γέμισε. Οι παρευρισκόμενοι ήταν φοιτητές και άνθρωποι που είχαν περιέργεια ν' ακούσουν για τις φυλακές και τις απάνθρωπες συνθήκες κράτησης εκεί. Έγινε μια κουβέντα για τη σημασία των εικαστικών, του θεάτρου και της καλλιτεχνικής επεξεργασίας του τραύματος σε συνθήκες στέρησης ελευθερίας. Είδαμε έργα των κρατουμένων. Μερικά ήταν πολύ καλά. Σημείωσα στο σημειωματάριο μου: «μία από τις σπάνιες περιπτώσεις που οι φοιτητές Νομικής μπορούν να σκεφτούν το ποινικό δίκαιο έξω από τη σκοπιά της ποινικής δικονομίας ή του δόγματος». Μια διαδικασία διόρθωσης της ευαισθησίας τους.

Ο δικαστής και ο σκηνοθέτης, μια ανοικτή συζήτηση, 12.06.2025

Ο δικαστής και ο σκηνοθέτης, μια ανοικτή συζήτηση, 12.06.2025

Η Ομάδα Δίκαιο και Τέχνη ξεκίνησε το 2011. Δεν θα υπήρχε χωρίς τη στήριξη της υπεύθυνης της Βιβλιοθήκης (της κυρίας Στρακαντούνα που όλοι οι φοιτητές μού υπέδειξαν ως «ψυχή» της ομάδας, παρόλο που εγώ την ήξερα ήδη), τη βοήθεια κάποιων καθηγητών και, φυσικά, την εργασία και τη συμμετοχή των φοιτητριών. Η κυρία Στρακαντούνα, μαζί με ορισμένους καθηγητές και καθηγήτριες, ήδη το 2011 άρχισαν να εισάγουν στα ράφια της Βιβλιοθήκης θεατρικά και λογοτεχνικά έργα ή να καλούν σε απογευματινές προβολές ταινιών και συζητήσεις γύρω από νομικά και ηθικά ζητήματα. Για τον ακαδημαϊκό κόσμο που στηρίζει την ομάδα, καθώς και για την υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης, η Ομάδα αποτελεί άσκηση του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση και στην ελεύθερη σκέψη μέσα στο πανεπιστήμιο καθώς και μια πρωτότυπη ευκαιρία να σκεφτεί κανείς διεπιστημονικά, να καλλιεργήσει τη νομική σκέψη, αλλά και να δημιουργήσει κάποια φοιτητική στιγμή – κάτι που θα θυμάται μετά. Για τους φοιτητές και τις φοιτήτριες είναι μια ευκαιρία να ασχοληθούν με κάτι λιγότερο αραχνώδες από το κληρονομικό ή το δικονομικό δίκαιο, μια αφορμή να σκεφτούν τις σπουδές τους διαφορετικά. Χωρίς να το ομολογούν ρητά, πολλοί στηρίζονται σε τέτοιες «εξωσχολικές» δραστηριότητες, για να «βγάλουν» τη μέρα στη σχολή και, αργότερα, στην άσκηση.

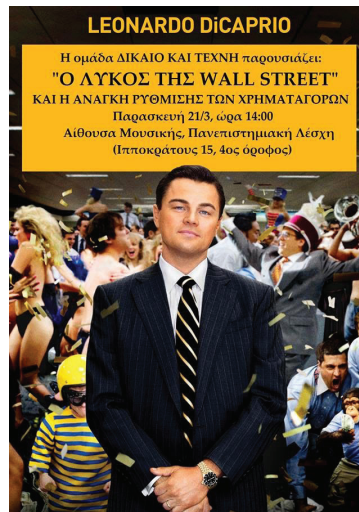
IV. Κίνητρα

«Δεν μοιράζουμε βεβαιώσεις παρακολούθησης ή βαθμό», μου εξήγησε η κυρία Βαγιού, που συμμετέχει οργανωτικά στην Ομάδα, «και κάθε χρόνο χαιρόμαστε που σταθερά προστίθενται πρωτοετείς». Η συμμετοχή γίνεται εθελοντικά και η στόχευσή της εξαντλείται στη δημιουργία κοινότητας και στην επαφή με καλλιτέχνες και έργα τέχνης.

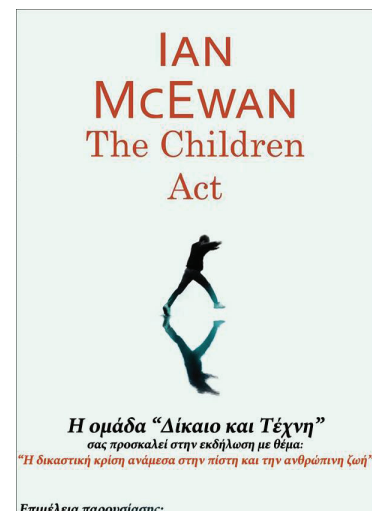
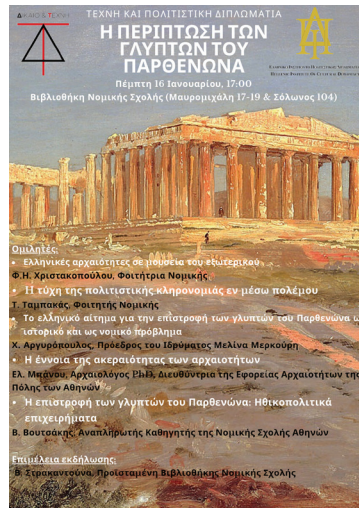
Σκέφτομαι πως η λειτουργία μιας καθαρής, ανοιχτής, ενημερωμένης δημόσιας βιβλιοθήκης για τους φοιτητές που δεν είχαν πολλά βιβλία ή καλλιτεχνικά ερεθίσματα στο σπίτι τους είναι από τα πιο σημαντικά γεγονότα της φοιτητικής ζωής. Δημιουργεί ελπίδα κι ευκαιρίες, κάτι σαν άμβλυνση της αφετηριακής ανισότητας (για λίγο). Η Ομάδα Δίκαιο και Τέχνη είναι, λοιπόν, κάτι ιδανικό για όλους εμάς που αγαπάμε τις βιβλιοθήκες και τις θεωρούμε μικρές νησίδες δημοκρατικής αγωγής: μπορείς να περάσεις τη μέρα μελετώντας και μετά να παρακολουθήσεις μια καλή ταινία, να συζητήσεις και να ενταχθείς σε μια κοινότητα όταν δεν έχεις πού αλλού να πας. Πόσο καλό είναι αυτό!

Ακόμα και η επαφή με καλλιτέχνες και έργα δεν είναι δεδομένη για όλα τα αφετηριακά περιβάλλοντα. Νομίζω είδα πρώτη φορά συστηματικά ταινίες στο σινεμά μετά το 2012, δηλαδή από το δεύτερο έτος των σπουδών μου, κι αυτό γιατί η Νομική περιβάλλεται από αυτό το σύμπλεγμα παλιών καλών σινεμά που εκδίδουν φοιτητικό εισιτήριο. Τον *Άρχοντα των μυγών*, όμως, και κάμποσα άλλα καλά πράγματα τα είδα στο πλαίσιο του «Δίκαιο και Τέχνη». Όλ' αυτά λαμβάνουν ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα αυτές τις μέρες, καθώς πολλοί από τους φοιτητές μου είπαν ότι εργάζονται για να βγάλουν τα έξοδα ή ζουν σε συνθήκες ακραίας επισφάλειας για τον βιοπορισμό τους. Αυτό δίνει σχήμα και στις «προτιμήσεις» τους.

Είναι λογικό να «ενδιαφέρονται» για «εξωσχολικές» απογευματινές δραστηριότητες που θα τους παρέχουν ή υπόσχονται πως θα τους παρέχουν προσβάσεις στην αγορά εργασίας. Κάποιο σεμινάριο, ή την απόκτηση μιας πρακτικής δεξιότητας. «Η αγορά» θέτει τέτοια ψευδοδιλήμματα στη νεότητα και το Πανεπιστήμιο αποτυγχάνει να απαντήσει emphatically πως τέτοια διλήμματα δεν υφίστανται. Δυσκολεύεται να καλλιεργήσει «αυτά που δεν θα μάθεις ποτέ άλλοτε στη ζωή», όπως την ικανότητα να μελετάς απερίσπαστος/η για ώρες ή την ικανότητα να καταβυθίζεσαι σε μια ταινία. Δημιουργούνται έτσι συνθήκες προσκόλλησης στην αφετηρία (το γούστο, τα ερεθίσματα και την αισθητική της), με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις ανισότητες στην πρόσβαση σε πολιτιστικό κεφάλαιο. Με άλλα λόγια, μειώνονται οι πιθανότητες άνθρωποι χωρίς ιδιαίτερο ταλέντο, προνόμια ή διασυνδέσεις (με μια δύσκολη, λοιπόν, αφετηρία) ν' απολαύσουν με άνεση και συχνότητα τους καρπούς του πολιτισμού, να νιώσουν, δηλαδή, πως τους αξίζει δικαιωματικά μια βραδιά στο θέατρο ή την όπερα, μερικά απογεύματα αφιερωμένα στον Μπαλζάκ.

Αφίσες από εκδηλώσεις της Ομάδας Δίκαιο και Τέχνη

Ένας δικηγόρος με τον οποίο μίλησα για να γράψω αυτό το άρθρο μού είπε: «μα μόνο αυτά θυμάσαι μετά τη σχολή». Συμφώνησα. Δεν θυμάμαι τίποτα από την πολιτική δικονομία, ενώ όσο προχωράει η ενηλικίωση πέφτω συχνά πάνω σε χαζά χάσματα ανάμεσα σε αυτούς που παράγουν τέχνη και όσους την καταναλώνουν. Όλοι οι δικηγόροι με τους οποίους μίλησα νοσταλγούν την παρουσία της τέχνης στη ζωή τους ή τον ρομαντισμό που διέθεταν όταν έμπαιναν στη Νομική.

V. Μαρτυρίες

1η Μαρτυρία

«Αυτό που με τράβηξε και με έκανε να παραμείνω στην Ομάδα μέχρι σήμερα είναι πως μου προσέφερε κάτι που αποζητούσα πολύ τότε: να δω τα νομικά με άλλο μάτι. Έχοντας αγάπη για τη λογοτεχνία και την ποίηση, αλλά και ενδιαφέρον για κάθε μορφή τέχνης, βρήκα μια ομάδα που αναζητούσε τη σύνδεση ανάμεσα σε δύο κόσμους που φαινομενικά έμοιαζαν να μην έχουν τίποτα κοινό! Αυτό με ενθουσίασε και, εάν μου επιτρέπετε, διατήρησε τον ρομαντισμό που ένιωθα να μού αφαιρεί η σχολή και, αργότερα, σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό το δικηγορικό επάγγελμα. Από το 2016 που είμαι μέλος της Ομάδας απουσίασα από παρουσιάσεις μόνον κάποιους μήνες του 2024 που οι υποχρεώσεις της δουλειάς και του μεταπτυχιακού δεν μού άφηναν ελεύθερο χρόνο. Και τότε ακόμα, με λύπη το άφηνα στην άκρη, γιατί ήξερα πως θα χάσω κάτι πολύ σημαντικό».

Γεωργία Κυριακάτη
(δικηγόρος, μέλος της Ομάδας Δίκαιο και Τέχνη από το 2016)

2η Μαρτυρία

«Μού άρεσε από πάντα το θέατρο και ο κινηματογράφος, παραστράτησα και βρέθηκα στη Νομική, οπότε το δίκαιο και τέχνη ήταν ό,τι πιο κοντά σε τέχνη μπορούσε να μου προσφέρει η σχολή σ' εκείνη τη χρονική στιγμή, όταν μπήκα. Κάνει πιο ευχάριστη την ακαδημαϊκή εμπειρία. Είναι μια καλή ευκαιρία να γνωρίσεις ανθρώπους σε διάφορα στάδια της ζωής και της πορείας τους. Γνωρίζεις φοιτητές, μικρότερους και μεγαλύτερους, νομικούς, ανθρώπους από άλλα τμήματα, μουσικούς, ηθοποιούς, συγγραφείς, κι όλ' αυτά μέσα σ' ένα άλλο πλαίσιο, χωρίς το πολύ τυπικό, αυστηρό ακαδημαϊκό στυλ που χαρακτηρίζει τη Νομική. Είναι μια διέξοδος από το μονότονο, μονοδιάστατο, ακόμα και μονόχρωμο περιβάλλον της σχολής».

Έλενα Μπαλτζή
(φοιτήτρια Νομικής, μέλος της Ομάδας Δίκαιο και Τέχνη από το 2022)

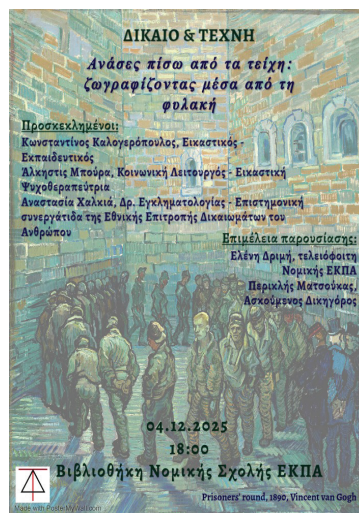
VI. Στιγμές

Να μια αυθαίρετη λίστα με «στιγμές» της Ομάδας Δίκαιο και Τέχνη μέσα στα χρόνια.

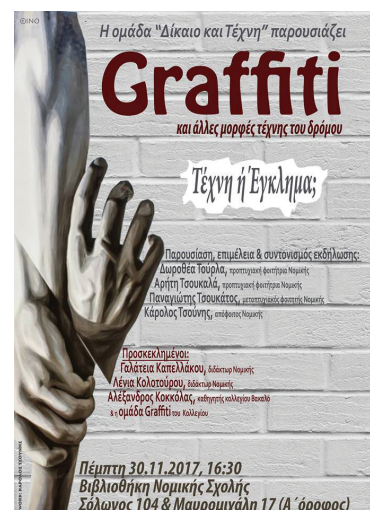
1. Το 2011, έτος ίδρυσής της, η Ομάδα καλεί σε πλήθος εκδηλώσεων, μεταξύ άλλων σε προβολές ταινιών όπως το *Κουρδιστό Πορτοκάλι* και *Ένας χωρισμός*. Αρχίζει να συζητιέται!
2. Το 2012, η Ομάδα ανεβάζει ταχύτητες εμπλέκοντας στις δράσεις της προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, δικηγόρους, δικαστές καθώς και μέλη του διδακτικού προσωπικού της σχολής (τα οποία συχνά φροντίζουν να φέρνουν εδέσματα και αλκοολούχα ποτά για τις συναντήσεις). Συζητούνται μυθιστορήματα όπως ο *Άρχοντας των μυγών*, προβάλλονται ταινίες και η Ομάδα πηγαίνει σε θέατρο της Κυψέλης, για να δει την *Ιλιάδα*.
3. Το διάστημα 2013 μέχρι 2019, η δραστηριότητα της Ομάδας είναι ιδιαιτέρως ζωηρή. Γίνονται συζητήσεις που περιλαμβάνουν μια ευρύτατη γκάμα καλλιτεχνικών έργων (όπερες, άνιμε, φωτογραφίες, ταινίες) και νομικών ζητημάτων (κληρονομικά, ποινικά, εγκληματολογικά). Την Ομάδα αρχίζουν να απασχολούν έμφυλα ζητήματα και η σύνδεσή τους με το έγκλημα ή τη βία (εκδήλωση με θέμα «Γυναίκα και Έγκλημα»), καθώς και η εισβολή της τεχνολογίας στην καθημερινότητα (προβολή της ταινίας *The Social Network* και συνακόλουθη συζήτηση).

Προβάλλεται η ταινία *Primal Fear* (1996) και συζητιέται ζωηρά το ψυχολογικό προφίλ του εγκληματία. Ένα απόγευμα Παρασκευής του 2015, φοιτητές και μέλη ΔΕΠ μαζεύονται στον 4ο όροφο της Ιπποκράτους 15 για να συζητήσουν το «Αίνιγμα της Ιεράς Εξέτασης» με βάση τη μορφή του ιεροεξεταστή στο θέατρο, τη ζωγραφική και την λογοτεχνία. Ένα ανοιξιάτικο μεσημέρι του 2016, η Ομάδα συζητά το έγκλημα πάθους στην όπερα.

4. Το 2020, η Ομάδα μεταφέρει τις εργασίες της στο διαδίκτυο, χωρίς να διακόψει τη λειτουργία της.
5. Το 2022, καλεί σε διά ζώσης οργανωτική συνάντηση στη Βιβλιοθήκη της Νομικής, στο Παλαιό Χημείο. Ζητήματα δημοκρατίας, καταστολής, παρακολούθησης, παραβίασης των δικαιωμάτων των πολιτών, όπως και των φυλακισμένων απασχολούν τα μέλη, ενώ δεν λείπουν και τα «κλασικά» αγαπημένα, η *Δίκη*, ο *Πύργος*, ο *Όργουελ*, οι απεικονίσεις του δικηγορικού επαγγέλματος στην ποπ κουλτούρα, η συζήτηση για τον βανδαλισμό έργων τέχνης, τα βασανιστήρια, την κατάσταση των φυλακών και την εργασιακή πραγματικότητα των κούρη ατόμων.

Αφίσες από εκδηλώσεις της Ομάδας Δίκαιο και Τέχνη

Η έκθεση των φοιτητριών-φοιτητών Νομικής σε έργα τέχνης είναι μάλλον αναγκαία. Όχι, οπωσδήποτε, για να ασκήσει κανείς καλά κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα, αλλά για να αυξήσει τις πιθανότητες να ζήσει μια πλούσια ζωή με συγκινήσεις. Θα μπορούσα να πω πολλά για το πώς η Ομάδα Δίκαιο και Τέχνη πραγματώνει το όραμα για μια ανοιχτή Βιβλιοθήκη, που προσκαλεί σε μελέτη, περισυλλογή και απογευματινή συζήτηση – ησυχαστήριο και θεραπεία της μοναξιάς ταυτόχρονα. Για το πώς τέτοιες ομάδες με τη μη ιεραρχική, εθελοντική δομή τους προωθούν μια κουλτούρα ακαδημαϊκής κοινότητας αρκετά ξένη στη γραφειοκρατικοποιημένη και συστηματικά υποχρηματοδοτημένη καθημερινότητα των ελληνικών πανεπιστημίων. Για το πώς μια τέτοια ενασχόληση υπερβαίνει την αναγκαιότητα και το χρηστικό, δείχνοντας στους συμμετέχοντες πως υπάρχουν κι άλλα στη ζωή, η ποίηση κι η ομορφιά, τα συναισθήματα και οι άνθρωποι άνθρωποι, που κατά κανόνα δεν μοιάζουν με τον Α και τον Γ των πρακτικών ασκήσεων με τις οποίες γαλουχηθήκαμε.

Όμως ας θέσω καλύτερα μια σειρά από ερωτήματα. Γιατί όχι περισσότερη τέχνη στις νομικές σπουδές; Γιατί όχι περισσότερη στήριξη στις βιβλιοθήκες μας και σε όσους συχνάζουν εκεί, χτίζοντας ένα μέλλον που διαφέρει από το παρελθόν τους; Ποιοι υπολογισμοί δικαιολογούν, δήθεν, την τόσο απροκάλυπτη προώθηση μιας λογικής «τεχνικού επαγγέλματος» και «πρακτικής γνώσης» γύρω από τις νομικές σπουδές; Κι αν συρρικνώνει κανείς τους ορίζοντές του στην επικράτεια της κυριολεξίας ήδη από τα 22, τι θα κάνει μετά;

